

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

УДК: 336.663; DOI: 10.31388/2519-884X-2020-42-108-112

Демченко І.В., к.е.н., доц.

ivan.demchenko@tsatu.edu.ua

Трусова Н.В., д.е.н., професор

trusova_natalya5@ukr.net

Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Сформовано напрями нормативного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Зазначені конкретні види зовнішньоекономічної діяльності національних суб'єктів економіки. Наведені основні види ліцензій, з якими можуть стикнутися учасники ЗЕД. Сформовано уявлення комплексного регулювання процесів ЗЕД, спрямованого на розвиток національної економіки та конкретного суб'єкта ЗЕД.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, нормативно-правове забезпечення, суб'єкт господарювання, регулювання, експорт, імпорт, валюта.

JEL code classification: F18, G32

Demchenko I.V., PhD, Ass. Prof.

ivan.demchenko@tsatu.edu.ua

Trusova N.V., Doctor of Economics, Professor

trusova_natalya5@ukr.net

Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University

REGULATORY REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Abstract. Formulation of the problem. Foreign economic activity - a specific activity of economic entities associated with trade intermediation, research and production cooperation, investment activities and other activities with foreign counterparties. Promising areas of cooperation and expansion of foreign economic relations of the national economy remains a priority for the development of the economy and financial system of the country. Simultaneously with the advantages of stimulating the representativeness of a producer, retailer, investment partner or financial intermediary in the global financial environment, there is a need for a clear identification of the regulatory framework and systematization of the main areas of regulatory support. of foreign economic activity.

Result. The directions of normative regulation of foreign economic activity are formed. Specific types of foreign economic activity of national economic entities are indicated. The main types of licenses that may be faced by participants in foreign economic activity are listed. The idea of complex regulation of foreign economic activity processes aimed at the development of the national economy and a specific subject of foreign economic activity is formed.

Conclusion. Foreign economic activity is subject to state regulation to control and stimulate development. For subjects of foreign economic activity, the organization of business, problems of taxation, organization of foreign economic activity as such, crossing of the customs border, currency transactions and currency restrictions are subject to normative-legal regulation. In addition, the subjects of foreign economic activity are certified and licensed in accordance with national regulations and international requirements.

Key words: *foreign economic activity, regulatory and legal support, business entity, regulation, export, import, currency.*

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність – специфічна активність суб'єктів господарювання, пов'язана із торговельним посередництвом, науково-виробничою кооперацією, інвестиційною діяльністю та іншими видами діяльності із закордонними контрагентами. Перспективні напрями співробітництва та розширення зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів національної економіки залишається пріоритетним напрямом розвитку економіки та фінансової системи країни. Одночасно з перевагами стимулювання репрезентативності товаровиробника, рітейлера, інвестиційного партнера чи фінансового посередника у світовому фінансовому середовищі постає необхідність у чіткій ідентифікації нормативно-правового поля та систематизації основних напрямів нормативно-правового забезпечення суб'єктів ЗЕД.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми нормативно-правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів ЗЕД [1-8] висвітлювали в своїх працях М.О. Стадник [12], І.В. Демченко [9-10], В. Онищенко [11]. Разом з тим, актуальний стан розвитку світового фінансового середовища формує необхідність уточнення напрямів нормативно-правового забезпечення ЗЕД та визначення акцентів правового регулювання такої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоекономічна діяльність виникає з метою формування та розширення бази збуту, пошуку більш привабливої закупівельної вартості товарів та послуг, організації конструктивного співробітництва у виробництві та збуті, в інвестуванні фінансових ресурсів у перспективні об'єкти реальних чи портфельних вкладень тощо. Відмітимо складність організації ЗЕД при започаткуванні такої діяльності. Попри недоліки та загрози ведення бізнесу за умов високої конкуренції та низького рівня попиту як такого суб'єктам ЗЕД додатково доводиться стикатися з численними зовнішніми ризиками. Нові загрози пов'язані з курсовою волатильністю, ментальністю іноземних контрагентів, принципово

новими умовами на невідомих до часу вступу в ЗЕД ринках.

Відмітимо основні напрями для поточних чи перспективних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, що підлягають державному регулюванню.

1. Створення суб'єкта підприємництва як такого: первинний етап, що передбачає реєстрацію в органах статистичного спостереження, податкового контролю, соціального забезпечення та включення у ЄДРПОУ.

2. Оподаткування: сфера відносин суб'єктів господарювання та держави з приводу ефективного перерозподілу додатково створеного продукту чи справедливої плати за використувані ресурси чи спеціальні права, що виникає з метою стимулювання подальшого розвитку як підприємницьких структур, так и держави та суспільства в цілому. Проблеми ефективного оподаткування охоплюють контроль та інші процеси проходження товарних та валютних цінностей через митний кордон України.

3. Процеси валютообігу та валютного контролю. Зовнішньоекономічна діяльність у тотальній кількості випадків забезпечується ліквідними валютними цінностями. З огляду на сучасний етап розвитку світової фінансової системи, яка має назву «бівалютної», маємо передбачити основні світові валюти, що обслуговуватимуть зовнішньоекономічні контракти: долар США та євро. Разом з тим, національне законодавство включає низку важелів щодо раціонального валютного регулювання з метою стимулювання валютних надходжень, стримування валютних коливань, збільшення рівня резервування та активізацію соціально-економічного розвитку країни.

4. Проблеми організації ЗЕД як такої, що охоплюють широку низку питань з приводу сертифікації продукції та товарів за їх видами, одержання відповідних міжнародних сертифікатів та свідоцтв, що забезпечують відповідність товарів прийнятим світовою практикою стандартам якості. До такого розділу маємо включити спеціальне ліцензування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності: дозволи на провадження торговельних

операцій, консультаційних та посередницьких послуг, здійснення фінансових операцій тощо.

Основним нормативно-правовим документом, що регулює зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів національної економіки, є Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16.04.1991 р. № 959. Відповідно до Закону, до зовнішньоекономічної діяльності належать наступні активності національних суб'єктів [1, ст. 4]:

- експорт/імпорт товарів, капіталу та робочої сили; надання іноземним суб'єктам господарювання консультаційних, страхових, транспортно-експедиційних, виробничих, юридичних, інших послуг та отримання таких від них;

- наукова, науково-технічна кооперація з іноземними суб'єктами господарювання;

- міжнародні фінансові операції, в т.ч. кредитні операції; спільна підприємницька діяльність з іноземними суб'єктами господарювання, як на території України, так і за її межами (наприклад, створення спільних підприємств, спільне володіння майном, проведення спільних господарських операцій тощо);

- товарообмінні (бартерні) операції з іноземними суб'єктами господарювання.

Основними комплексними нормативно-правовими документами з питань оподаткування слід вважати Податковий кодекс України, Митний кодекс України та Господарський кодекс України, в якому розкривається порядок та організаційно-правові форми створення суб'єктів господарювання, форми та засоби участі держави під час провадження господарської діяльності тощо. При обрахуванні митних платежів додатково слід враховувати положення Закону України «Про митний тариф».

Закон України "Про валюту і валютні операції" від 21.06.2018 р. № 2473 та Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, а також постанова Правління НБУ від 02.01.2019 р. № 5 (далі – Положення № 5) є основними нормативно-правовими документами з питань регулювання обігу валютних цінностей. Додатково регулятор – НБУ – має право вводити окремі Положення

з питань умов провадження ЗЕД, надходження та витрачання валютних цінностей, примусової конвертації, режимів курсоутворення, встановлення обмежень тощо.

Поряд із організацією бізнесу важливим моментом залишається ідентифікація учасників ЗЕД. Потенційні учасники зовнішньоекономічної діяльності зобов'язані пройти первинну акредитацію на митниці. Дану процедуру треба пройти лише один раз, подавши звернення до митного органу під час першого декларування товарів. Термін – 1 робочий день. Під час постановки на облік суб'єкту господарювання присвоюється обліковий номер, який є дійсним на всій території України та є унікальним. Для постановки на облік суб'єкт господарювання подає до митного органу (п. 2 розділу II Порядку з наказу Мінфіну від 15.06.2015 р. № 552) заяву за формою № 1-ЗЕД. Її можна подати й у електронному вигляді з накладанням ЕЦП. Заява містить відомості про керівника та уповноважених осіб суб'єкта господарювання. Запит на отримання даних з ЄДР, митний орган здійснює самостійно [11].

Хоча Закон України «Про ліцензування видів економічної діяльності» дає чітке уявлення щодо зобов'язання учасників ЗЕД щодо ліцензування об'єктів експортно-імпортних операцій, у реальній практиці стимулювання вільного торговельного співробітництва звільняє учасників ЗЕД від ліцензування. Разом з тим, В. Онищенко [11] наголошує на ситуативному введенні ліцензування окремих видів товарів та виробів, які в обов'язковому порядку підлягають процедурі ліцензування за умов поточної ситуації на ринку, необхідності у додаткових протекціоністських заходах, стимулюванні просування конкретних товарів чи навіть галузі. Так, конкретний перелік товарів чи виробів серед експортно-імпортних операцій визначається щорічно рішенням Кабінету Міністрів України. Постанова КМУ "Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2020 рік" від 24.12.2020 р. № 1109. Також обов'язковому ліцензуванню підлягають підкацизні вироби. Додатково виділимо наступні інші види ліцензій для суб'єктів-учасників ЗЕД (табл. 1).

Таблиця 1

Окремі види ліцензій для суб'єктів-учасників ЗЕД

Вид ліцензії	Діяльність	Вартість
Ліцензія на експорт товарів	Продаж товарів суб'єктами господарювання України іноземним суб'єктам господарювання, які згадуються у Постанові №1136	Автоматичне ліцензування** – 10 роб.днів (220 грн); неавтоматичне ліцензування*** – 30 роб. днів (780 грн). Термін дії – передбачений законодавством та умовами ЗЕД- договору,
Ліцензія на імпорт товарів	Придбання товарів суб'єктами господарювання України в іноземних суб'єктів господарювання, які згадуються у Постанові №1136	Автоматичне ліцензування** – 10 роб.днів (220 грн); неавтоматичне ліцензування*** – 30 роб. днів (780 грн). Термін дії – передбачений законодавством та умовами ЗЕД- договору
Ліцензія на імпорт/експорт алкоголю та тютюну	Право імпорту, експорту спирту етилового, кон'ячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів	780 гривень за рік (в цілому за 5 років – 3900 гривень). Ліцензія видається на 5 років. Оплата лише щорічно.
Ліцензія на посередництво у працевлаштуванні за кордоном	Надання послуг суб'єктом господарювання України з пошуку роботи за кордоном для працівників України	Обов'язковий державний платіж: 1921 грн (у 2019 р.). Діє безстроково.
Особливі ліцензії		
Індивідуальна ліцензія на здійснення зовнішньоекономічної операції	Дає можливість здійснити окрему операцію ЗЕД суб'єкту господарювання, до якого була застосована спеціальна санкція за здійснене порушення у сфері ЗЕД – індивідуальний режим ліцензування.	Адміністративний збір 780 грн. Діє до моменту усунення порушень та скасовується Мінекономрозвитку.

Примітки: * - уточнено автором на основі [11]

** - на товари, на які не встановлено квоти;

*** - на товари, на які встановлені квоти (див. Постанову № 1136).

Висновки. 1. Зовнішньоекономічна діяльність підлягає державному регулюванню задля контролю та стимулюванню розвитку. 2. Для суб'єктів ЗЕД нормативно-правовому регулюванню підлягає організація бізнесу, проблеми оподаткування, організації ЗЕД як

такої, перетин митного кордону, валютні операції та валютні обмеження. 3. Додатково суб'єкти ЗЕД проходять сертифікацію та ліцензування відповідно до національних приписів та міжнародних вимог.

Список літератури:

1. Закон "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16.04.1991 р. № 959;
2. Митний кодекс України: Закон України №4495-VI від 13.03.2012 р. [Електронний ресурс] // Голос України. – 2012, 21 квітня – №73. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/>
3. Податковий кодекс України: Закон України №2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2011. – №№13-17. – ст.112 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
4. Закон "Про ліцензування видів економічної діяльності" від 02.03.2015 р. № 222.
5. Закон "Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального" від 19.12.1995 р. № 481.
6. Постанова КМУ "Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2020 рік" від 24.12.2019 р. № 1109;
7. Положення про порядок ліцензування експорту товарів, затвержене наказом Мінекономіки 09.09.2009 р. № 999.
8. Положення про порядок ліцензування імпорту товарів, наказ Мінекономіки від 14.09.2007 р. № 302.
9. Demchenko I. Key approaches of financial stability of Ukraine / I. Demchenko // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2014. - № 2. - С. 5-8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2014_2_2.
10. Demchenko I. V. Formation of financial potential of enterprise / I. V. Demchenko // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2018. - № 1. - С. 140-145. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2018_1_21.
11. Онищенко Віктор. Зовнішньоекономічна діяльність 2020. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7274-zovnishnoekonomichna-dyalnst>
12. Стадник М.О. Нормативно-правове забезпечення механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Вісник Хмельницького національного університету 2010, № 6, Т. 2, с. 114-116

Reference:

1. Zakon Ukrainy "Pro zovnishnoekonomichnu diialnist" vid 16.04.1991 r. № 959.
2. Mytnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy №4495-VI vid 13.03.2012 r. [Online] // Holos Ukrainy. – 2012, 21 kvitnia – №73. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>.
3. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy №2755-VI vid 02.12.2010 r. [Online] // VVR. – 2011. – №№13-17. – st.112 – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
4. Zakon "Pro litsenzuvannia vydiv ekonomichnoi diialnosti" vid 02.03.2015 r. № 222.
5. Zakon "Pro derzhavne rehuliuвання vyrobnytstva i obihu spyrtu etylovoho, koniachnoho i plodovoho, alkoholnykh napoiv, tiutiunovykh vyrobiv ta palnoho" vid 19.12.1995 r. № 481.
6. Postanova KМУ "Pro zatverdzhennia perelikiv tovariv, eksport ta import yakykh pidliahaie litsenzuvanniu, ta kvot na 2020 rik" vid 24.12.2019 r. № 1109;
7. Polozhennia pro poriadok litsenzuvannia eksportu tovariv, zatverdzhene nakazom Minekonomiky 09.09.2009 r. № 999.
8. Polozhennia pro poriadok litsenzuvannia importu tovariv, nakaz Minekonomiky vid 14.09.2007 r. № 302.
9. Demchenko I. (2014) Key approaches of financial stability of Ukraine. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnologichnoho universytetu (ekonomichni nauky). № 2, pp. 5-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2014_2_2.
10. Demchenko I. V. (2018) Formation of financial potential of enterprise. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnologichnoho universytetu (ekonomichni nauky). № 1, pp. 140-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau_2018_1_21.
11. Onyshchenko Viktor (2020). Zovnishnoekonomichna diialnist 2020. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7274-zovnishnoekonomichna-dyalnst>.
12. Stadnyk M.O. (2010) Normatyvno-pravove zabezpechennia mekhanizmu rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti v Ukraini. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. № 6. T. 2, pp. 114-116.